

Teatertekst i klasserommet

LÆRERHEFTE

Redigert av Thoralf Berg
Avd. for lærer- og tolkeutdanning
Høgskolen i Sør-Trøndelag
thoralf.berg@hist.no

Trøndelag Teater 2009–2010

Teatertekst i klasserommet

Innledning

I dette undervisningsopplegget er *teatertekst* å forstå som den bearbejdede versjonen som skuespillere har som sitt tekstgrunnlag for en scenisk presentasjon. Skuespill og teatertekst kan være identiske tekster. Men svært ofte viser det seg at for eksempel en dramaturg eller instruktør har bearbejdet eller omarbejdet en dramatikers tekst slik at den er spesielt tilpasset den oppsetningen teatret vil vise. En bearbejelse kan for eksempel angå modernisering av språket, omforming til dialekt, strykning av en eller flere replikker, eller medvirkende. Sted og tid i en forfatters tekst kan også bli endret i forbindelse med en oppsetning.

I den følgende metoden skal det arbejdes ut fra teaterteksten; altså den samme teksten som det arbejdes med i teatret i forbindelse med en oppsetning.

Rukla eller ingenting?

Skal elever forberedes på teaterbesøk? Skal de innta sin plass i teatersalen med hodene fulle av føringer og oppfatninger fra læreren? Eller skal elevene møte teaterforestillingen ”rene og upåvirkede” for der å oppleve teaterstykket på sine egne premisser? En eller annen form for forforståelse og førdommer, eller veier inn i teaterforestillingen, må man etter min mening uansett regne med.

En svært levende fremstilling av hvordan skuespill er blitt, og kanskje til en viss grad fortsatt blir gjennomgått i klasserom, gir Dag Solstad i *Genanse og verdighet*. Time etter time strever Elias Rukla med å føre elevene inn på sin vei for å forstå *Vildanden*, dog uten alt for positiv respons fra elevene. En lærer av i dag ønsker neppe å fremstå som en kopi av Elias Rukla, men kanskje finnes det fortsatt reminisenser av Ruklas opplegg i enkelte klasserom?

Om Ruklas pedagogiske prinsipper representerer en vei eller et ytterpunkt, og den tilsynelatende ”uforberedte” den andre veien eller ytterpunktet, vil en *dramapedagogisk* tilnærming representere en tredje og mer fruktbar vei eller et alternativt ytterpunkt. Den vil bli presentert og demonstrert her gjennom tre grep: lærer-i-rolle, fryse et bilde og spille en scene. Dessuten vil det bli diskutert om og hvordan et eventuelt etterarbeid kan drives.

En dramapedagogisk tilnærming

Vår *alternative metode* til de to ytterpunktene Rukla eller ingen forberedelse, er basert på et teaterrettet forarbeid drevet av elevene selv. Det innebærer at elevene i størst mulig grad skal

arbeide med teksten slik det gjøres i teateret. I stedet for å gjennomføre en tradisjonell litterær analyse av teksten, skal elevene arbeide praktisk med den. Samtidig som det må bevares en viss handlingsspenning om hvordan det hele går og ender, er en viktig intensjon med denne metoden å skape nysgjerrighet på hvordan handlingen, og spesielt utvalgte sekvenser av den, kan fremstilles på scenen. I løpet av forarbeidet skal elevene gjennom sitt arbeid med sekvenser av teaterteksten, avdekke og bevisstgjøres på at en teatertekst egentlig rommer et vell av sceniske realiserbare muligheter. Et forarbeid basert på elevenes egenaktivitet og kreativitet skal med andre ord være innrettet mot å prøve ut hvordan teksten kan vises på en teaterscene. Dette innebærer blant annet å bevisstgjøre elevene på at de må foreta en rekke valg når de skal fremføre en tekstsekvens, og at disse valgene forutsetter og impliserer tolkninger av personer, handling og tema. Gjennom dette arbeidet vil elevene naturlig nok oppnå en viss innsikt i teksten samtidig som de vil kunne etablere sin egen forståelse av den.

I løpet av et teaterbesøk vil elevene se hvordan skuespillerne fremfører de samme scenene de selv har arbeidet med. Samtidig vil elevene kunne oppleve teaterets tolkning av tekst. Samlet vil dette gjøre den enkelte elev godt rustet til å møte medelevers og lærerens forståelse av teksten. Dette vil gi grobunn for meningsfulle og utviklende litterære samtaler.

Når det gjelder timefordelingen, vil det trolig være nødvendig å bruke en dobbeltime på lærer-i-rolle og til å lage frysebilde. En dobbeltime vil nok også gå med til å spille en scene. Deretter følger teaterbesøket. Tilbake på skolen kan det være behov for en enkel- eller dobbeltime til et etterarbeid. Hele arbeidet vil altså kunne gjennomføres i løpet av fem til seks skoletimer.

Det er imidlertid ikke nødvendig å arbeide med alle delene for å få utbytte av denne metoden. Forhold i den enkelte klasse, tid til rådighet og lærerens interesser vil avgjøre både hvor mye tid som skal anvendes, og om det skal arbeides med alle delene.

Det er veldig viktig å være klar over at verken for lærer eller elever er det nødvendig med, eller behov for spesifikk dramapedagogisk bakgrunn eller kompetanse for å kunne gjennomføre et undervisningsopplegg basert på denne metoden. Undervisningsopplegget er basert på at det skal være fullt ut gjennomførbart for den "vanlige" lærer med helt "vanlige" elever.

Lærer-i-rolle

Før et teaterbesøk er trolig de fleste elever interessert i hva stykket handler om, og hvordan det går til slutt. Hvordan forberede elevene på innholdet uten å røpe for mye av utfallet?

En mulighet er selvsagt å fremskaffe klassesett, og la elevene lese teksten hjemme eller på skolen. Dette er vel kanskje ikke den mest nyskapende måten å presentere ukjent tekst på for en klasse. Et alternativ kan være at læreren, som på forhånd kjenner teksten, gir et mer eller mindre detaljert og kanskje noe krydret referat av den. Selvsagt bevarer læreren spenningen på hvordan det ender, selve avslutningen. Noe spenning skal bevares som motivasjonsfaktor for teaterbesøket. Elevene må følgelig i teateret eller finne frem teksten for å få vite avslutningen.

Men hvor inspirerende og interessant er et slikt opplegg for elevene? Og hvem er mest engasjert og aktiv?

Utfordringen består i å finne en annen måte å formidle teksten til elevene. Intensjonen må være at elevene både oppnår et inntrykk av handlingen, aktiviseres og gjøres deltagende. Ikke minst må de få lyst til å gå i teateret.

Lærer-i-rolle kan være en metode for å oppnå slike intensjoner. Dette grepet består i at læreren går inn i en rolle i teksten, eller i tilknytning til den, og at elevene, sammen med læreren, settes inn i rammen eller konteksten for stykket. Den skal gi elevene noen forutsetninger de kan spørre ut fra. Dette kan være informasjon om tid og sted for handlingen, hvem som er med, deres slekts-/vennskapsrelasjoner, og kanskje litt om det som har foregått eller skjedd. Med utgangspunkt i dette foretar elevene en utspørring av den rollen læreren inntar, om innholdet i teksten. De må utfolde kreativitet i spørsmålsstillingene for å få vite mest mulig, og derved skaffe seg innsikt i hendelser, episoder, personer og tema. Lærer-i-rolle innebærer altså en samtale eller dialog av en spesiell art mellom læreren i en rolle og elevene.

Underveis må den som er i rollen, formidle eller røpe tilstrekkelig relevant stoff til å skape nysgjerrighet og rom slik at elevene kan begi seg ut på mer eller mindre kvalifiserte spekulasjoner, gjetninger og hen- og antydninger. Som lærer i rolle må man være lydhør overfor spørsmålene for eventuelt å kunne vri dem og svare i den retning man ønsker, eventuelt foreta tolkninger eller omformuleringer av spørsmålene.

Varigheten av lærer-i-rolle er avhengig av spørsmålene og svarene. Når den som er i rolle synes det er gitt tilstrekkelig informasjon, avsluttes sekvensen. Det viser seg ofte at ca. 10 minutter kan være tilstrekkelig.

Informasjon til elevene før lærer-i-rolle i forbindelse med *Den Stundesløse*

(Navnene eller et relasjonsskjema må skrives på tavla med noen ord om forholdet mellom personene og deres yrkesbetegnelser. Dette for å gi elevene bedre oversikt over hvem som er med. Samtidig er det viktig å gjøre elevene oppmerksom på at dette ikke nødvendigvis utgjør hele rollelisten.)

Handlingen i *Den stundesløse* foregår i huset til forretningsmannen Vielgeschrey og hans datter Leonora. Magdelone er husholderske hos Vielgeschrey, og Pernille er hans stuepike og gode hjelper. Samtidig er hun også en dyktig støttespiller for de utgifte Leonora og Magdelone. Både Leander og Peder Eriksen, sønn av bokholder Erik Madsen, er forelsket i Leonora. Leander har god hjelp av sin venn Oldfux. Vi møter også Vielgeschreys bror Leonard, samt Vielgeschreys tre skrivere eller sekretærer Lars, Christoffer og Christen.

Vi tenker oss følgende utgangspunkt for sekvensen lærer-i-rolle:

Du, altså samtlige elever, var sekretær hos Vielgeschrey for noen år tilbake. Du sa opp stillingen, flyttet til en annen by og ble ansatt hos en annen forretningsmann. Nå har han gått konkurs, og nå er du kommet tilbake for å høre om Vielgeschrey har bruk for deg som sekretær.

Jeg er Lars, en av sekretærene til Vielgeschrey. Du og jeg møtes på en kro for å snakke om gamle dager, og hva som har skjedd etter at du dro for noen år tilbake.

Du er selvsagt meget nysgjerrig på det jeg kan fortelle. Du lytter med interesse og noterer det jeg har å si. Ikke minst er du påpasselig overfor det jeg antyder. Det gir deg nemlig mulighet til å spørre om det man helst ikke snakker veldig høyt om, men kan få vite i en slik fortrolig samtale som vi har.

Lærerens formidling av innholdet

Hva ønsker jeg i rollen som Lars å formidle om det som har foregått, og om situasjonen slik den er nå?

Sekvensen lærer-i-rolle innledes med at jeg ankommer kroa hvor du er. Jeg sier: ”Nei, er det ikke deg da? Nå er det lenge siden sist. Hva gjør du her?” deretter er det opp til deg å spørre meg.

Underveis i denne samtalen vil jeg fortelle at Vielgeschrey fortsatt oppfører seg som om han er verdens mest opptatt menneske, og at han stadig vekk forsøker å være effektiv ved å utføre en rekke gjøremål samtidig, men at han fortsatt får utført like lite. Jeg blir helt svett i ørene av å høre på alt maset hans. Vi sekretærer lurar oss til å ta noen ekstra pauser når han midt under forretninger plutselig finner det så nødvendig å mate noen høner han har gående i gården.

Han har lovet å finne en passende mann til sin giftesyke husholderske Magdelone. Hun kunne ha vært et bruktbart giftemål. Hun har jo noen penger på kistebunnen, men hun begynner nok å bli nokså gammel med sine førti år. Hun er nesten for gammel til at noen vil gifte seg frivillig med henne. Titt og ofte har jeg hørt Magdelone beklage seg til Pernille over at hun aldri blir gift. Det kan være til pass for henne. Hun spionerer nemlig på oss sekretærer og sladrer til Vielgeschrey hver gang vi tar oss en velfortjent pause, så pokker kan gjerne bli gift med henne bare vi får fred for maset og sladringen hennes. Kanskje vil ikke Vielgeschrey at Magdelone skal bli gift? Om hun blir gift, må han jo bruke tid til å finne seg en ny husholderske. Og når skal han få tid til det? Og hvem vil være husholderske hos han slik han styrer og bråker? Nei, det er neppe noe håp om et snarlig giftemål for henne.

Når det derimot gjelder den søte datteren Leonora, ser det lysere ut for et snarlig giftemål. Problemet er bare hvem hun blir gift med? Det har meldt seg en underlig fyr: Peder Eriksen; sønn av bokholder Erik Madsen. Vielgeschrey synes nok det er stor stas å få en bokholdersønn til svigersønn, som kanskje kan hjelpe han med forretningene. Men problemet er at Leonora ikke kan tåle Peder. Hun er derimot opp over ørene forelsket i Leander; en kjekk og flink kar. Men selvsagt vil Leonora høre etter sin far, og den stakkars Leonora blir nok gift med Peder; om Pernille da ikke finner på noe sprell? Hun har nemlig anlegg for det! Og hun vet nok å trille Vielgeschrey rundt lillefingeren sin. Han hører alltid på henne, og følger alltid hennes råd! Ja, vi får se hvordan det ender.

Jeg avslutter sekvensen lærer-i-rolle med å si at jeg nå må komme meg tilbake til Vielgeschrey. Om ikke, sladrer vel Magdelone til Vielgeschrey om at Lars skulker arbeidet sitt. Jeg skal høre med Vielgeschrey om han har bruk for en ny sekretær. Det har han sikkert, så vi kan vel møtes her på kroa igjen i kveld.

Etter sekvensen med lærer-i-rolle drøftes hva man vet, hva man tror har skjedd og hva man tror vil komme til å skje. Her er det viktig å være åpen for alle mulige og umulige forslag og løsninger. La rett og slett kreativiteten blomstre. Noen svar og løsninger vil komme i arbeidet med frysescenene og spillesscenene. Endelige svar vil elevene få gjennom teaterbesøket, og ved eventuelt å lese skuespillet. Skuespillet bør ikke leses før etter teaterbesøket.

Fryse et bilde

Å fryse et bilde består i at elevene i grupper skal arbeide med utdrag av den teksten som skal oppføres. Med utgangspunkt i en sekvens av teksten former eller produsere elevene egne bilder der de eksponerer følelser, stemninger, kjemi mellom rollene osv. Intensjonen er å trenge inn i teksten og oppnå utdypet forståelse av intrigen, handlingen eller relasjonen mellom personene. I stilisert form skal gruppene uttrykke en handling, følelse, stemning eller mening. Derved fokuseres på dynamikken eller energistrømmen i de scenene de arbeider med.

Elevene deles i grupper hvor antallet gruppemedlemmer er avhengig av antallet roller i den tekstsekvens gruppene skal arbeide med. I tillegg skal hver gruppe ha en ”instruktør”. Ut fra den samme tekstsekvensen skal to eller tre grupper lage sine frysebilder av samme situasjon. Den posituren eller de posisjoner som fremstår, skal uttrykke hver enkelt gruppes oppfatning av de medvirkende personer, relasjoner mellom dem, deres personlighetstrekk, eventuelt deres reaksjoner i eller holdninger overfor en aktuell situasjon, person osv.

Resultatet blir et tablå, eller en form for bildeteater, eventuelt en statue av samme eller nærliggende situasjoner. Til slutt skal alle gruppene vise det de har kommet frem til. Deretter skal det foregå en samtale omkring og ut fra dette bildet.

Utforming

Gruppene får disponere ca. 20 minutter til å arbeide med frysebildet. Gjennom instruktørens styring skal gruppemedlemmene plasseres i et frysebilde. Hele gruppen enes om hvilke tanker de enkelte har, hva de skal fremstille og vise.

Når elevene arbeider med ulike versjoner av sitt frysebilde, vil de forhåpentligvis oppdage hvordan de forskjellige gruppenes frysebilder formidler en og samme rollefigurs ulike holdninger og verdier. I arbeidet med frysebildet er det viktig at gruppene utprøver forskjellige posisjoneringer av personenes forhold til hverandre. Hvilke virkninger gir det om avstand økes, om de stilles nær hverandre, er i berøring, står, sitter, gestikulerer osv.? Her gjelder det å anvende kroppsspråket på en entydig og klar måte. Ut fra plasseringen i bildet, kroppsholdning, positur, mimikk osv., skal gruppen forsøke å få frem hva rollefigurene representerer. Hvordan formidle glede og begeistring, forelskelse, kjærlighet, tungsinn, sinne, sorg osv.? Det er viktig å gjøre gruppene oppmerksom på at de skal prioritere det visuelle.

Alle grupper skal vise sine frysebilder for hverandre, og man skal samtale om det man ser:

- hva tenker personene
- hva foregår inne i personene
- hvilke følelser og holdninger gjør seg gjeldende

- hvilke relasjoner er det mellom personene
- hvordan uttrykkes status mellom personene
- hva er mulige konflikter i situasjonen
- hva vil komme til å skje nå
- hva tematiserer bildet

Det er vanskelig å holde en fryseposisjon over noe tid. Ofte kan situasjoner ende i latter. Men det må da være lov å le litt? Etter at alle grupper har vist sine frysebilder, kan en oppsummering dreie seg om hvor like/ulike gruppernes fremstilling er, og hvilke forståelser/tolkninger frysebildene til de enkelte gruppene åpner for eller peker hen mot.

Frysebilde 1

Antall medvirkende: 4, Vielgeschrey, Pernille, Christoffer, samt en elev som instruktør.

Forslag til hva elevene kan arbeide med:

Hvordan uttrykker Vielgeschrey seg med kroppsspråket (mimikk, armer, kroppsholdning osv.) når han uttrykker gleden over å ha Pernille som stuespike. Er det fysisk kontakt mellom dem? Ser de på hverandre?

VIELGESCHREY:

Har du renskrevve kopien med utgifta fra forrige uke?

CHRISTEN:

Værsego, hærr Vielgeschrey.

VIELGESCHREY:

Har du konferert med klaidden?

CHRISTEN:

Ja, da! Æ å'n Christoffer Federmesser konnferert i morrest, straks det vart lyst.

VIELGESCHREY:

De konferert vel sånn som de konferert sist. Æ tør ikkje la nåkka passer' uten at æ har sjækka det sjøl. Ka hoild du på med, Pernille?

PERNILLE:

Æ sitt nu hær å kvæsse pænnan fer skriveran.

VIELGESCHREY:

Det e jenta si, det! Æ har meir nytte av Pernille enn av aille dokker døgenikta te sammen. Reis dæ, Pernille! Æ må sitt her og konferer. Les du Christoffer Federmesser. Du les tydeligst.

CHRISTOFFER:

Den 21. Utgifta: 3 riksdaler 2 mark arbeidslønn for hærrens brune frakk. 4 mark for tøffla te a Pernille.

PERNILLE:

Det e saint, ja! Æ har glømt å takk fer de fine tøfflan.

VIELGESCHREY:

Du kain takk mæ en ainna gang, Pernille, ikkje når æ sitt i forrætninga. No kuinn vi fått uinnå mykkjy her, hvis ikkje du hadd' prata hele tida. Fortsætt å les.

Frysebilde 2

Antall medvirkende: 3, Pernille, Magdelone, samt en elev som instruktør.

Forslag til hva elevene kan arbeide med:

Hvordan uttrykker Magdelone seg med kroppsspråket (mimikk, armer, kroppsholdning osv.) når hun gråter bittert? Hvordan uttrykker Pernille sin holdning overfor henne? Hvordan er de plassert i forhold til hverandre: avstand eller nærkontakt?

PERNILLE:

Ka e det, Magdelone?

MAGDELONE:

Han har lovet å skaffe meg en ektemann. Men disse forbannede forretningene kommer alltid i veien, så han får aldri gjort noe med det.

PERNILLE:

Hain har da itj tid te å gift sæ sjøl engong, å slættes itj hushoilderska si.

MAGDELONE (gråter bittert):

Jeg kunne sikkert vært gift for lenge siden, jeg, om jeg ikke hadde stolt på løftene hans.

PERNILLE

Hu må skjær igjænnom, sjø, og gå på'n når a får'n fer sæ sjøl.

MAGDELONE:

Når får man ham for seg selv da, Pernille? Å, den forfedelige geskjeftigheten hans! Hvordan kan det ha seg at noen mennesker er så stundesløse?

PERNILLE:

Æ veit itj æ, jomfru. Men æ trur at sånne stundeslause og arbeidsomme folk som hainn må ha blitt laga på et kontor eller e født på en utbetalingsdag.

MAGDELONE:

Neimen du milde! Tror du det?

PERNILLE:

Eller så har'n blækk istan fer blo i åran.

Det e no bærre mi meining, som æ itj ska træ nedover øran på nåinn.

MAGDELONE

Ja, ja. Hvordan det enn er, så går det alltid ut over meg. Det er min fremtid som står på spill fordi han er så stundesløs.

Frysebilde 3

Antall medvirkende: 4, Vielgeschrey, Leander, Pernille samt en elev som instruktør.

Forslag til hva elevene kan arbeide med:

Hvor nært/langt fra hverandre står personene i dette øyeblikket? Er det kroppskontakt? Hvilke virkninger gir det når avstanden varieres? Hva med deres kroppsspråk?

LEANDER:

Herr Vielgeschrey! Eg kan forsikre Dokker om at den pedanten aldri skal få Deres datter.

VIELGESCHREY:

Kæm pokkern ska hindre mæ i det?

LEANDER:

Det skal eg, og det skal Leonora sælv.

VIELGESCHREY:

No trur æ øran døtt av!

LEANDER:

Eg kan forsikre Herren om at det bryllupet blir det ikkje nokke av.

VIELGESCHREY:

Og æ kan forsikker Dokker om at ho ska bli gift med bokholder Peder Erichsen, før dan e slutt. Adjø! Æ kan ikkje kast vækk meir tid på å snakk med Dokker.

(Leander ut)

Har du hørt på maken te blærat kylling, Pernille?

Spille en scene

I den siste forberedende delen før teaterbesøket deles elevene i grupper for å instruere og fremføre et tekstutdrag. I dette arbeidet vil de oppleve i praksis hvordan ord kan visualiseres og gis konkret betydningen. En viktig intensjon er at elevene skal få anledning til å utforske tekstens muligheter og forhåpentligvis oppdage tekstens potensial, samt alle de valgmuligheter en instruktør står overfor. Elevene må velge en av de løsninger de kommer frem til. Den løsningen skal elevene vise for hverandre.

Det er viktig å poengtere at resultatet fremstår som et av mange utkast. Det pretenderer følgelig ikke å være helt og fullt gjennomarbeidet. Til det er disponibel tid (ca. 20 minutter) alt for begrenset. Dessuten vil de som spiller ha arket i hånden for lesing av rollene. Det som fremvises er mest å betrakte som en kladd, som uttrykker det gruppen har kommet frem til på nåværende tidspunkt.

Her jaktes det altså ikke på den store prestasjonen. I stedet for noe som presteres vektlegges at dette er noe som presenteres. Gruppene er på søken, og befinner seg på skisseplanet i et prosessuelt arbeid med en tekst.

Gruppen må unngå å låse seg til en løsning til å begynne med. Ulike løsninger må utprøves gjennom praktisering av dem. Det er gjennom utprøving av ulike alternativer at gruppene kan erfare hva som vil fungere best. I utprøvingen av en scene står det i stor grad opp til elevene selv å anvende det arsenal av kreativitet de sitter inne med. Instruktøren avgjør hva gruppen skal formidle eller kommunisere i visningen til medelevene. I arbeidet med de ulike versjoner er trolig selve den prosessen gruppen gjennomgår, av stor betydning.

Fremføring

I klasserommet presenterer hver gruppe sin versjon. Grupper som har arbeidet med samme tekst, presenterer sine gruppearbeider etter hverandre. Etter hver presentasjon drøftes det i korthet hva gruppen har lagt vekt på, hva vi så, og hvilke følelser og relasjoner vi ante. Gruppens instruktør utdyper og forklarer våre kommentarer, hvorfor enkelte løsninger ble valgt og gruppens intensjon.

Etter at grupper med samme tekst har presentert sine versjoner, vil det være naturlig å åpne for en samtale om hvor like eller forskjellige versjonene artet seg. Samtidig poengteres at det nå vil bli interessant å sammenligne gruppenes versjoner med teatrets presentasjon. Dette vil vise at ingen løsning er den eneste riktige, men alternativer til hverandre.

Spille en scene 1 (SCENE 10)

Antall medvirkende: 4, Leonora, Viegelschrey, Pernille, samt en elev som instruktør.

VIELGESCHREY:

Leonora! Sjøl om forrætningen e viktig så tenke æ da på framtida di.

LEONORA:

Takk, kjære pappa.

VIELGESCHREY:

Æ har tenkt å få dæ gift.

LEONORA:

Tusen takk.

VIELGESCHREY:

Og æ vil at du skal ha bryllup med'n før da'n e slutt.

LEONORA:

Som du vil, pappa.

VIELGESCHREY:

Æ har ikkje spurt dæ på forhaind, for æ va sekker på at du villa vær lydig mot faren din.

LEONORA:

Å, kjære pappa! Æ får akkurat hain som æ ælske mæst.

VIELGESCHREY:

Hain e en fornuftig gutt.

LEONORA:

Ja, itj saint?

VIELGESCHREY:

Og i løpet av fire år, vil'n vær den dyktigast bokholder'n i byen.

LEONORA:

Ka? Leander bokholder?

VIELGESCHREY:

Hain hete ikkje Leander, hain hete Peder. Hain e sønn' te bokholder Erik Madsen.

LEONORA:

Å Gud, ka e det æ høre? Æ truidd det va Leander sønn te herr Jeronimus.

VIELGESCHREY:

Ha, ha! Nei, barnet mitt, det e ikkje nåkka parti for dæ. Hain va her nettopp, den gaptrasten, men æ sendt'n på dør med en gang.

LEONORA:

Du meine væl itj å gi mæ bort te en sånn pedant?

VIELGESCHREY:

Hør her! Æ kain ikkje stå her å akkeder, æ må te bake te forrætningan. Gå med en gang, og gjør dæ klar te bryllup med dein unge bokholder'n i kveld.

(Leonora går gråtende)

Pernille! Gå og gjør Leonora oppmerksom på den respækten ho skylde faren sin.

PERNILLE:

Hain ska itj bekymmer sæ om det. Æ e nu lik trofast nu som æ bestandig e æ...

Spille en scene 2 (SCENE 12)

Antall medvirkende: 5, Leander, Leonora, Pernille, Oldfux, samt en elev som instruktør.

LEANDER:

Å, kjæreste Leonora! Eg har ikkje hatt det så ondt i hele mitt liv, siden eg ble så hånlig avvist av Dokkers far.

LEONORA:

Å, Leander! Æ har itj hatt det minner ont, æ!

PERNILLE:

Hør hær, folkens! Vi har itj ti te nå lange harranga nu, for æ har store plana. Leander! Kainn Dokk agger peddant vess det knip? Det e hovedpoenge, næmli.

OLDFUX:

Kan han ikke, så skal jeg nok lære ham det.

PERNILLE:

Veit du av'n Peder, sønn' te'n bokhoilder Erik Madsen?

OLDFUX:

Jeg har sett ham på gaten et par ganger.

PERNILLE:

Leander må lat som'n e'n Peder, og gå te hærren fer å fri.

OLDFUX:

I denne planens første ledd, har jeg to innvendinger. For det første: har herr Vielgeschrey talt med Leander nylig? Og for det andre: Kjenner han bokholderen?

PERNILLE:

Derre to innvendingan e det bærre å slå en stræk over. Fer det første så har'n Vielgeschrey berre prata med'n Leander ein gong. Og sjøl om hainn hadd prata med'n ti gong, så hadd'n itj kjent'n att. Folk som har så myttjy i hauet at det e som ei maurtu oppi dær kjeinne itj att folk så lætt. Sommti e det bærre så vidt hainn kjeinne att mæ. I går kaillt'n mæ Magdelone i ein heil halvtim! Dessuten ska'n Leander før sæ såless både i klær og mannera at'n kain lur kæm som heilst. Fer det ainner, så har æ fuinne ut at'n ailder har træft bokhoiller-sønnen, bærre faren. Trur du kanskje itj æ veit ka æ heill på me?

OLDFUX:

Jeg tar mine ord frem og tilbake. Men når den ekte bokholderen kommer, så blir jo bedrageriet avslørt.

PERNILLE:

Når Leander har virri hær først, så kainn ainnern bærre komma.

OLDFUX:

Dette går aldri bra...

PERNILLE:

Hoild muinn og hør ætte, gut. Leander ska kom hit klokka to, altså ein tim før ainnern, da får'n prata med'n Vielgeschrey slik att'n love'n dattera. Mæn før Pedanten kjæm, må vi lur'n inn i nåinn innfløkte ferrætninga slik at'n itj får ti te a snakk med'n.

OLDFUX:

Mener du at han skal gå igjen, uten å få svar?

PERNILLE:

Hainn ska bli så fernøgd, at.

OLDFUX:

Hvordan pokker skal det skje?

PERNILLE:

Æ e itj halfærdig einno. Vi har ei giftesjuk hushoillersk som hete Magdelone som hærren har låvvå å gift vækk. Æ ska få a te å tru at bokhoilder'n frir te ho. Når'n kjæm og hærren e oppover øran i ferrætninga så ber æ'n varsku Leonora så ho kainn hold'n med sælskap. Mæn istan fer Leonora, seinne æ Magdelone, og ho trur at det e friarn hænnes.

OLDFUX:

Jammen ærlig talt! Magdelone er da ikke noen ungdom! Det kan jo være at han ikke vil ha henne?

PERNILLE:

Du, sånne typa e bærre ut ætte vælstainn og pæng dessuten hadd det virri sabla arti a fått Magdelone gift med derre bokhoildern.

OLDFUX (ler) :

Dette kommer aldri til å gå bra.

PERNILLE:

Viss æ bærre får lurt'n Vielgeschrey inn i ferrætninga te oppover øran e æ sekker på det årne sæ.

OLDFUX:

Men hvis han er så innviklet i forretningslivet, kan han jo finne på å utsette hele bryllupet og da kommer sannheten for en dag.

PERNILLE:

Det ska æ nok sætt en stopper fer. Æ sei bare at'n Leander har tænkt å bortfør jomfrua, det e nu ferræsten saint, deffør så sei æ att'n må skyinn sæ med brøllopet. Ein trøng itj vârrå troillkjærring fer å få te herre, sjø.

Spille en scene 3 (Scene 13)

Antall medvirkende: 3, Leonora, Pernille samt en elev som instruktør.

LEONORA:

Å Pernille! Æ bli heilt marroder når æ tænke på alt det herre. For det første e æ reidd for at planen itj ska lykkes, og for det ainner grue æ for aillt folksnakket når dæm høre at æ har lurt faren min.

PERNILLE:

Næmmen, Leonora! Stekk itj kjærligheita djupar einn det, så har æ et ainna forslag. Hu slår opp med'n Leander og bli Leonora Bokhoilder-kone.

LEONORA:

Å nei, Pernille!

PERNILLE:

Å jau, frøken! Det e da itj nødvendig å hoill på med herre tuillet.

LEONORA:

Pernille! Hør på mæ.

PERNILLE:

Æ har tænkt på det, Leonora. Og det e syinn og skam å narr fereldran sine fer en sånn bagatæll.

LEONORA:

Bagatell, sei du?

PERNILLE:

Takk og adjøss, fru Leonora Bokhoilder!

LEONORA:

Hvis du slår hainda av mæ, så hoppe æ i ælva!

PERNILLE:

Nu har æ fer Hænnens skyill vrængt haue te æ bli heilt tuillat, og så sei a at det e gæli å joks!

LEONORA:

Æ ment det itj sånn. Hjælp mæ da kjære, kjære Pernille!

PERNILLE:

Stemme det itj at far Dokkers e berykta over hæle byn fer herre stundesløshæta?

LEONORA:

Ja, men...

PERNILLE:

Kanskje'n bli normal igjæn, hvis'n får sæ en smekk?

LEONORA:

Uff, æ orske itj hør meir...

PERNILLE:

Kæm trur Dokk det e som får kjæften, når det kjæm ut?

LEONORA:
Kainn du itj tilgi mæ, Pernille?

PERNILLE:
Kyss mæ på hainna og be om ferlatels.

LEONORA:
Ja, gjerne.

PERNILLE:
Nu e æ fernøgd.

Spille en scene 4 (SCENE 14)

Antall medvirkende: 3, Pernille, Magdelone, samt en elev som instruktør.

PERNILLE:

Nu Jomfru, nu kainn Dokk pust lætta ut. Veintetia e slutt! Dokk kjæm kanskje i brudesænga nu i kveill.

MAGDELONE:

Å, du milde Pernille! Er det sant?

PERNILLE:

Heilt sant.

MAGDELONE:

Med hvem da, Pernille?

PERNILLE:

Med ein vakker og vælhavaines mainnsperson.

MAGDELONE:

Å... hjertet mitt hopper i brystene!

PERNILLE:

Som ferstår sæ på bokhoilleri.

(Magdelone gråter av glede)

PERNILLE

Som e ein kløpper i både brøk og aritmetikk. Og som kainn tregangen på fingran!

MAGDELONE:

Å, lille Pernille! Nå ble jeg helt glad inni meg!

PERNILLE:

Ein som bærre med ei hainn kain rækn ut kor myttjy vatn som reinn i Nidælva!

(Magdelone hulker)

Men hainn Vielgeschrey har sått som betingels at'n må hjølp'n med ferrætningan.

MAGDELONE:

Han kan gjerne bruke ham om dagen, bare jeg får beholde ham...

PERNILLE:

Klart det. Ka skuill'n eillers bruk mainnfolkan te?

MAGDELONE:

Men Pernille... er han noe å se på?

PERNILLE:

Hain e så skjøn, at æ vart heilt skjælven da æ så'n. Hain har et fjæs å et uttrykk som ein som har fått Laudabilem te æksamen, og hain går så rank og værdig, at'n skuill tru hain gikk fræmst i et gravfølge.

MAGDELONE:

Men har han noe på kistebunnen?

PERNILLE:

Det får a væl sjå når a åpne låkke, mæn sjøl om hain va heilt blakk,så skuill'n væl klar å brøfø Dokk med pænna og bøkern sin.

MAGDELONE:

Men jeg er så redd for at herren skal glemme det igjen.

PERNILLE:

Å nei, haindeln e unnagjort. Det einast som mangle, e at Dokk snakke med'n og sei om Dokk vil ha'n. Og vil itj Dokk ha'n, så kain æ sværg på at æ tar'n.

MAGDELONE:

Du kunne bare prøve deg! Det er MEG herren har fridd for!

PERNILLE:

Mæn om det nu vist sæ at'n itj va fernøgd, fer æksæmpel at'n syntes a va litte opp i åran, e det greitt fer Dokk om æ tar'n da?

MAGDELONE:

Hvor gammel tror du egentlig jeg er, Pernille?

PERNILLE:

Dokk sa nu at Dokk va førti.

MAGDELONE:

Vet du at det har jeg trodd i lange tider! Men da jeg så etter her om dagen oppdaget jeg - så sant som jeg står her - at jeg sannelig min hatt ikke er mer enn' tredve år gammel, det har jeg min salige fars avdøde underskrift på og den kan ikke lyve!

PERNILLE:

Ja, så feil kainn en ta. Sjøl e æ itj en dag over 16.

MAGDELONE:

Ja, der kan du bare se, Pernille. Når kan jeg vente ham?

PERNILLE:

Hain kjæm klokka tre i ættmeddag. Hvis æ va Dokker, villa æ hatt på mæ finstasen med ein gong.

Spille en scene 5 (AKT II, SCENE 1)

Antall medvirkende: 7, Vielgeschrey, Pernille, Anne og skrivekarene Christoffer, Lars og Christen, samt en elev som instruktør.

VIELGESCHREY (tørker svetten):
Pernille!

PERNILLE:
Vielgeschrey!

VIELGESCHREY:
No har æ vært hos Erik Madsen.

PERNILLE:
Seinne'n sønn hit klokka tre i ættmeddag?

VIELGESCHREY:
Det va visst omtreint da, ja.

PERNILLE:
Æ vædde på at'n kjæm før. Ferælska folk kjæm bestandig før tia.

VIELGESCHREY:
Uff, æ håpe ikkje det, for æ ska rækk å skriv 5-6 bryllupsbrev te nånn vænna i Kristiansund N.

PERNILLE:
Rækk dæm å kom hit så fort, da?

VIELGESCHREY:
Nei, det e bare for a ha gjort det. Æ har ikkje tid te å hoill bryllup. Men det e no iværtfaill godt å hør at Leonora e komme på bedre tanka.

PERNILLE:
Ja, det årne sæ, sjø. Mæn det e bæst å smi mæns jærne e varmt.

VIELGESCHREY:
Da tænke æ at dein kjæpphøge kyllingen som va her i morres får lang nase. Pernille, sætt dæ ved skrivebordet. Du kain skriv en kopi, du og.

PERNILLE:
Ja. da!

VIELGESCHREY:
Pennan fra øret!
(De tar pennene fra øret)
Dypp!
(De dypper samtidig)
Skriv!
Ættersom det har behaga himmeln, komma...
har de det?

(De skriver og gjentar høyt)
Av ren kjærlighet å sammenknytte to parter, komma...
har de det?

(De gjentar)

Næmlig min eldste datter Leanora og bokholder Peder Eriksen, komma... har de det?

(De gjentar)

Så er mitt dypeste ønske... Har hønan komme sæ inn i kjøkkenhagen no igjæn?

VIELGESCHREY:

(Roper)

Anne!! Den hærrens kokka.

De jævlan har ikkje ainna å gjørra einn å pass på hønsgården, og likevel greie de ikkje å hoild grinda lukka. Alt ansvaret her i huset ligg på mæ. Kor va vi? Les opp!

KARENE:

Ættersom det har behaga himmeln, komma, av ren kjærlighet å sammenknytte to parter, komma, næmlig min eldste datter Leanora og bokholder Peder Eriksen, komma, så er mitt dypeste ønske... Har hønan komme sæ inn i kjøkkenhagen no igjæn?

VIELGESCHREY:

Sludder! Æh... Punktum!

Så er mitt dypeste ønske at De med Dokkers nærvær vil bevitne denne ækteskapskontrakt, punktum. Har de det?

(De gjentar)

Samme ækteskapskontrakt e beramma til å sluttas dags dato. Har de det?

(De gjentar)

Punktum. Har de det?

KARENE:

Punktum.

VIELGESCHREY:

Anne!

KARENE:

Anne!

ANNE (inn):

Ka e det no, da?

VIELGESCHREY:

Hør her, Anne. Den lille svarte høna må ikkje komm sammen med de ainner. Alle hakke ætte ho. Høre du ka æ si? Det e dein høna æ e mæst glad i. Ho har lagt meir einn 40 ægg for mæ sida jul. -Christoffer Federmesser! Du har jo bokført ka hønan, gjæssern og duan gir. Skje ette i hovedboka, kor mange ægg den lille svarte høna har lagt i år.

CHRISTOFFER:

Ja, det e akkurat som du sei, 41 ægg. Ka hu ellers har gjort, står det itj nå om.

VIELGESCHREY:

Det e farsken ta mæ den bæste høna æ har. Dæffør må du hoild et spesielt øye me ho, Anne.

ANNE:

Æ gjær så godt æ kainn.

VIELGESCHREY:

Kor langt e de komme, kara! Lars Dintfass, les opp du.

LARS:

Ættersom det har behaga himmeln

KARENE & PERNILLE:

komma

LARS:

av ren kjærlighet å sammenknytte to parter

KARENE & PERNILLE:

komma

LARS:

nemlig min eldste datter Leonora og bokholder Peder Eriksen

KARENE & PERNILLE:

komma

LARS:

så er mitt dypeste ønske at De med Dokkers nærvær vil bivåne denne ækteskapskontrakt

KARENE & PERNILLE:

punktum.

LARS:

Samme ekteskapskontrakt er beramma til å sluttas dags dato

KARENE & PERNILLE:

Punktum.

VIELGESCHREY:

Parentes. Fordi det på grunn av særlige omstendigheter haste med bryllupet. Parentes slutt. Har de det?

(De gjentar)

Æ leve i den forsikring, at... no kjæm det nånn!

PERNILLE:

Ja, det e visst friarn. Tænkt æ itj at'n kom te å vårrå her før tia!

Motivasjon for teaterbesøk

Når elever arbeider med en teatertekst på den måten som er skissert her, tilsier all erfaring at de vil være meget motivert for teaterbesøk. Denne undervisningsmetoden skaper nemlig en rekke forventninger, og elevene vil komme til å oppleve forestillingen på en spesiell måte. De vil være spesielt årevåkne på løsninger som den profesjonelle instruktøren/skuespillerne gir. Naturligvis vil elevene være interessert i å sammenligne egne og andre gruppers valg med teaterets løsninger. Dette er en direkte følge av at denne metoden er basert på at elevene inngår i prosessuelle forhold i stedet for å reprodusere et produkt når de arbeider på denne måten med sekvenser av en teatertekst.

Etterarbeid

Mange lærere har vel erfart at det å drive skoleorganisert etterarbeid etter at elever har hatt eller fortsatt bærer på en rik følelsesmessig teateropplevelse, ikke alltid faller like heldig ut. I så fall kan det være tilstrekkelig med en kortfattet felles oppsummering av fellesopplevelsen, eventuelt at elevene utformer sine inntrykk i en logg. De som måtte føle lyst eller behov, kan så få lese opp det de har skrevet.

Men det kan også tenkes at forestillingen var av en slik art at en eller annen form for etterarbeid er strengt nødvendig. Teaterbesøket kan ha satt i gang tanker, ideer og følelser som krever bearbeidelse. Det kan være svært viktig at det settes ord på dem. Det kan være forhold eller tema man nødvendigvis må snakke om. Da kan etterarbeidet simpelthen bestå i en klassesamtale omkring oppsetningen.

To typer etterarbeid

Ønskes en utvidet form for etterarbeid som er mer skoleinnrettet, står man overfor valget om dette etterarbeidet skal være i tråd med den aktive og kreative tilnærminga vi har skissert foran, eller arte seg som en tradisjonell analytisk/intellektuell litterær virksomhet. Kanskje er det mest gunstigste at elevene blir gitt mulighet til et variert og bredt spekter av etterarbeid som de følgende forslagene er eksempel på.

Forslag til eventuelt etterarbeid i forbindelse med *Den Stundesløse*

- Gi elevene noen minutter til å formulere sine inntrykk i korte formuleringer.
 - Hver elev sier en eller to ”ting” om sine tanker/følelser etter forestillingen, eller en scene, eventuelt person som gjorde et spesielt inntrykk.
 - En runde for utdyping av hvorfor de nevner akkurat det de nevner.
 - Et alternativ til dette kan være skriving i fem minutter om forestillingen. Deretter leser to og to elever for hverandre og diskuterer.
- Skrive en rollefabel. Elevene går inn i en av rollene og skriver ut hvordan denne rollen opplever hendelser, episoder, forhold mellom personer. Se dette med blikket til en av personene.
- La Leonora fortelle om sin oppvekst. Fremfør hans fortelling enten som en monolog eller en dialog mellom Leonora og en venninne.
- Skrive en eller flere sider i dagboken til Leonora. Dette kan for eksempel være fra den dagen hun frykter å bli gift med Erik Madsen, men håper på Leander
- Skriv en side i Vielgeschreys påbegynte livserindringer.
- Lage et intervju med Vielgeschrey
- Skriv en scene hvor Leander forteller til en venn at han skal gifte seg med Leonora. Fremfør dette enten som en monolog eller en dialog.
- Lag en samtale mellom to familier som er naboer til Vielgeschrey. Fremfør den.
- Hvordan går det med en eller flere av personene etter teppefall?
- Lage en illustrasjon av en av scenene.

- Gi en oversikt over Ludvig Holbergs liv og forfatterskap.
- Studer og sammenligne hva ulike litteraturhistorier skriver om *Den Stundesløse*. Hvordan forholder du deg til det de skriver om *Den Stundesløse*?
- Plasser *Den Stundesløse* i en litteraturhistorisk kontekst
- Foreta en språkhistorisk sammenligning mellom en sekvens av replikker/scener i Ludvig Holbergs originaltekst til *Den Stundesløse* med tilsvarende replikker/scener i teaterteksten som Trøndelag Teater fremfører.
- Skrive en omtale av oppsetningen.
- Sammenligne ulike anmeldelser av oppsetningen. Hva er kritikerne enige/uenige om? Sammenholde dette med din oppfatning av oppsetningen.
- Studere forhåndsomtaler av oppsetningen, intervju med medvirkende osv., og sammenligne dette med dine egne inntrykk av den.